

Dole v Tole (zabereme hej hou)

Když se v obchodech vyprázdnily regály s alkoholem, začala jsem balit. Bulík nechápal a lehl si do kufru. Když jsem dobalila, lehl si na kufr. Zamáčkla jsem slzu a polkla tíživý knedlík kruté reality. Bulík i jeho páneček musejí zůstat doma. Bylo to poprvé, kdy těšení na dovolenou zůstalo skryto někde hluboko v podvědomí. Slunce, moře, ouzo...slunce, moře, ouzo... přesvědčuji sama sebe. Bulík zvidavě nakrabatil čelo a koukal svým dokonalým pohledem neviňátka. Přemýšlel o prapodivném chování své paničky ve 3.15 ráno. Páneček čelo nekrabatil, páneček se nejspíš na těch dvanáct následujících dní těšil víc než ona sama.

Teprve v autobuse mi to docvaklo. Dámská jízda. Před sebou máme dvanáct dní oprostěných od manželských povinností. Víím, bude to jiné. Nebude žádné půjčení skútru, žádné romantické večery v tavernách při západu slunce, žádné hledání opuštěných plážíček. A veškeré fotonádobíčko si odnosím hezky sama. Bude to první dovolená s kabelkou přes rameno, nikoli s batohem na zádech. A poprvé si vezu i boty na podpatku.

S Ivanou štěbetáme celou cestu autobusem až na letiště v Praze. Na to, že jsme byly donedávna pouhými sousedkami, co si vykaly, jsme málem proštěbetaly i odlet. V letadle, když prolétáme mračny, mě přepadne jedna taková drobná chmurka. Já, milovnice nezávislého neorganizovaného cestování na malé řecké ostrůvky, kde se o Čecha sotva zavádí, mířím na ten nejorganizovanější ze všech organizovaných zájezdů. Poznáváčku po obrovitánském Peloponésu. Asi jsem se zbláznila. Vedle sedící zasloužilá důchodkyně schovává do kabelky plastový příbor a krabičku od jídla. Určitě jsem se zbláznila. Chmury se naštěstí rozplynou stejně rychle jako mračna nad jižní Evropou a letadlo klesá do míst, kde se sklízí ty skvělé, světoznámé olivy.

Z Kalamaty je to do Tola asi 2,5 hodiny čisté autobusové jízdy. K tomu půl hodiny zastávka na toaletku, cigaretku. Při pohledu z okna autobusu zjišťuji, že jsem měla, kromě velikosti, o Peloponésu zkrácené představy. Nečekala jsem tolik zeleně. Ale čemu se divím? Vždyť olivy z oblasti kolem Kalamaty zná celý svět. Víno z Nemeje patří mezi nejkvalitnější řecká vína. Podle listu morušovníků se ve středověku Peloponésu říkalo Morea. V oblasti Argolidy převládají pomerančovníky. Tmavě zelené sady teprve čekají na sklizeň. Jakmile hoteliéři ukončí turistickou sezónu, vydá se většina z nich zkontrolovat své sady a v prosinci sklídit úrodu. Nečekala jsem tu tak vysoké hory. Pohoří Taygetos dosahuje výšky 2.407metrů. Nečekala jsem, že tu narazím na opravdovou řeku. A hlavně jsem nečekala, že tu budeme o památky doslova zakopávat, aniž by bylo nutné se u nich zastavit. Vlevo to je jen hrad Tíryns, který postavili obři Kyklopové a kde vyrůstal a žil s Deianeirou Héraklés. Králem tu byl samotný Perseus, ale podle delegátky tam toho moc k vidění, takže nezastavujeme ani nepřibřžďujeme. Jede se dál. Vpravo je zřícenina dalšího hradu z mykénské doby. Argos. Narodila se tu nejkrásnější žena světa, Helena, manželka spartského krále Meneláa. Přesně ta, kvůli níž se 10 let bojovalo u Tróje. Nepodstatné. Nezastavujeme, nepřibřžďujeme, nefotíme, jede se dál.

Tolo

Tak a jsme konečně v Tole. Ritsa, ryze český hotel, jak pyšně vyzdvihuje delegát, ubytovává již 20 let pouze české turisty. Tady se Čechům a češtině asi fakt nevyhnu. Manažer hotelu i obsluha mluví trochu česky. Pro neznalé cizích jazyků jistě výhoda, pro mě zděšení. Důsledně od prvního kontaktu s hotelem přepínám svou mluvu do své chabé řečtiny a dávám najevo, že já teda míním mluvit řecky. Moc si sice nepokecáme, ale zaručeně si mě hned od první chvíle pamatují jako tu korítsi, která milá lígo eliniká (děvče, co trochu mluví řecky). Ivana řecky nemluví, ale s jistotou má z hostů nejdelší nohy a nejvyšší podpatky. Korítsia tedy mají pozornost obsluhy dopředu jistou.

První den po přiletu máme nečekaně volno. Delegáti překopali program. Konečně můžeme naložit své rádobyvaly do slaneho nálevu zvaného moře a na lehátko dohnat spánkový deficit. Slunce se snaží a praží, jako by se léto ani nechýlilo ke svému konci. Jen poloprázdné Tolo je důkazem končící

sezóny. Taverny zejí prázdnotou, prodavači v obchůdcích se suvenýry marně vyhlížejí davy koupěchtivých turistů. Samotné Tolo nepatří zrovna k malebným městečkům s kouzelnou atmosférou a starodávnou minulostí. Tolo je letovisko. Dlouhé letovisko. Cesta z hotelu Ritsa na druhý konec Tola k přístavu nám trvá půl hodiny mladistvým krokem. Bez koukání do výloh. Jednosměrnou silnici lemují obchůdky, taverny a hotely a také prázdné budovy s obvyklou cedulkou „Enikiazetai“ (k pronájmu). Jediné budovy, které nehledají nové majitele nebo pronajímatele, jsou kostely. Těch je v Tolu hned několik. Někteří účastníci zájezdu tedy provozují doslova kostelovou turistiku. Mě, po sérii návštěv kykladských ostrovů plných nádherných sněhobílých kostelíčků, již tolské kostely ohromit nemůžou. Chceme s Ivanou navštívit jediný. Agia Kyriaki. Je sice pár let starý, ale má být odtamtud nejkrásnější výhled na celé Tolo. Při východu slunce romantika zaručena. Tvrdí delegát. Tříkrát jsme se pokusily vstát a východ slunce stihnout. Tříkrát jsme to vzdaly. Nevyhrál kostel, ale postel. Nakonec navštívíme v Tolu jediný kostelík. Ten nad oblázkovou pláží u vykopávek starověkého města Asini. Strávíme tu jeden z dalších volných dní. A využiju i šnorchl. Malá zátoka s oblázkovou pláží, kostelíkem, tavernou a minimem lidí představuje můj ideál volného dne.

Nafplio

Dost bylo poflakování v Tole. Přijely jsme poznávat. A zatímco naše skupinka vyráží na půldenní organizovaný výlet do Nafplia, my s Ivanou zabereme. Hej hou. Dva páry otevřených bot...pochodem vchod...vod rána do noci...nohy znavený. Není nám pomoci...Těch pověstných zlověstných 999 schodů na benátskou pevnost Palamidi nad Nafpliem hodláme vyšlápnout hezky pěšky. A proto hned po snídani nasedneme do autobusu KTEL a dopravíme se neorganizovaně do údajně nejkrásnějšího města celého Peloponésu a také do prvního hlavního města celého Řecka.

Schválně jedeme v sobotu. To bývají v Nafpliu trhy. Projdeme tou voňavou uličkou, kde se každému sbíhají sliny při pohledu na všechny ty dobroty. Prodavači hlasitě vykřikují a pobízejí k nákupu. Místní Řekové se navzájem zdraví, jako by byli všichni rodina, a nakupují fazolové lusky ve velkém. Zřejmě celé Nafplio bude mít k nedělnímu obědu fazolky. V pondělí bude lépe se Nafpliu vyhnout.

Pak už je na čase splnit náš plán dobýt pevnost Palamidi. Stezka k pevnosti je dopoledne ve stínu. S každým schodem se nám otevírá širší výhled na staré Nafplio a argolský záliv. Nebýt Ivany, fotím ty výhledy z každého schodu. 922 bych měla fotek. Tolik je ve skutečnosti schodů. Ovšem pouze k bráně. Pevnost Palamidi je neskutečně rozlehlá a schody v ní ani nepočítáme. Je největší svého druhu v celém Řecku. Benátčané se v 18. století fakt rozšoupli. Pevnost se skládá z osmi samostatných bašt. Pokud byla jedna bašta dobytá, ostatní mohly dál pokračovat v obraně. A přesto Turci pevnost brzy dobyli. Teprve na konci listopadu 1822 obsadili pevnost Palamidi Řekové. Nafplio se stalo hlavním městem Řecka osvobozeného od nadvlády Turků. Naštěstí řecký král Otík přenesl hlavní město do Athén. Nafplio dostalo šanci zachovat si svoji atmosféru malého města s nádhernou architekturou plnou úzkých uliček dlážděných mramorem, benátských domů a pevností.

Zpět do Nafplia se nám nechce po schodech. Vydáme se po silnici. Brzy zjistíme, že vede všemi směry kromě toho, kam potřebujeme. Staré Nafplio se vzdaluje. Znova zabereme hej hou. Asi po 40 minutách chůze po rozpáleném asfaltu dobrovolně nasedneme do auta místního Řeka. Běžně na mávajícím muži zvoucí mě do auta nereaguji, tentokrát však díky tomuto dobrodinci ušetříme čas a také objevíme bavorského spícího lva vytesaného ve skále. Schválně si zajel, aby nám ho ukázal. Zbožňujeme Řecko a mentalitu Řeků. Řekové zas zbožňují děvčata z Česka.

Pak už jen bloumáme úzkými uličkami starého centra. Není to kykladský labyrint bílých uliček s modrobílými domečky. Architektura Nafplia je nečekaně organizovaná, uličky honosně vydlážděny mramorem, domky působí tak nějak víc benátsky. Když se vymotáme z uliček na nábřeží a nasedneme do loďky, která nás zaveze k další pevnosti. Malá pevnůstka Bourtzi byla postavena na ostrůvku v zálivu u Nafplia v 15. století opět Benátčany. A vymysleli to chytře. Okolní vody jsou prý ošidné. Moře se zdá velmi hluboké, ve skutečnosti do Nafplia vede pro lodě jen jedna splavná cesta.

Blížil-li se nepřítel, strážci pevnůstky přehodili řetězy vedoucí z ostrůvku až k městu. Naše výletní loďka naštěstí nabrala správný směr a my ve zdraví vystupujeme po 5 minutách ke krátké prohlídce pevnůstky. Je opuštěna, za 20 minut a 4 eura ji máme prozkoumanou a můžeme se vrátit zpět. Na nábřeží si už jen vychutnáváme siestu u frappíčka a dáváme odpočinout uchozeným nožkám.

Putování na sever

V den, který trvá stejně jako noc, vyrážíme na nejdelší výlet. Cílem je nejposvátnější místo starověkého Řecka, kam se sjížděli velcí panovníci i obyčejní poutníci ze všech koutů, aby dostali od Pýthie odpověď na otázky, na které sami neuměli odpovědět. Pupek světa. Delfy. I my chceme navštívit toto místo, ačkoli nás od něj dělí 5 hodin jízdy jedním směrem. Našinec musí být opravdu nadšenec, aby výlet absolvoval. A tak zatímco naflijské ženy připravují fazolové lusky k obědu, my projíždíme krajem, kde si Héraklés pořídil svou neprůstřelnou lví kůži. Pak odešel zabít do Lery devítihlavou saň. Projíždíme okolo Akrokorintu, vysoké skály, na jejímž vrcholku stával Afroditin chrám a proslulý nevěstinec s více než tisícovkou kněžek lásky. Mužská část osazenstva autobusu se dožaduje radikální změny programu.

Ovšem jede se dál. Peloponéskou stranu korintského zálivu okopírujeme téměř celou. Až u Patry odbočíme na technické mistrovské dílo novověku, které nás přenesení do severního Řecka. Monumentální most Rio Antirio. Oficiálně **Most Charilaose Trikoupise**. Tento pán, řecký premiér, totiž jako první navrhl roku 1880 stavbu tohoto mostu. A Řecko šetřilo až do roku 2004. Most byl slavnostně otevřen týden před zahájením letních olympijských her v Athénách. Stavba stála 630 milionů euro. Holt v roce 2004 Řecko utrácelo, nyní musí šetřit. Ale dobře, že nešetřili. Most stojí v seizmicky rušné oblasti. Tuny betonu musely nejprve zpevnit mořské dno. Čtyři pilíře, každý o půvdorysu fotbalového hřiště, v moři musely být speciálně zapuštěny hluboko pod dno moře. Most by měl odolat zemětřesení o síle 7,4 stupně Richterovy stupnice. A když po mostě projíždíme, přemýšlím, jestli při zemětřesení nebývá i větrno.

Ale to už jsme na pevnině a kopírujeme korintský záliv tentokrát ze severu. Stále jedeme po pobřeží. Delfy mají být v horách. Cesta je nekonečná. Kdybych s sebou měla šampus, oslavila bych okamžik, kdy začínáme stoupat a vzdalovat se od moře, pořádným výstřelem.

Pupek světa, tainá služba a EXPO

A je to tady. Výstřel pomyslného šampaňského se rozláhá v horách Parnasu. Po pěti hodinách jsme konečně u cíle. Jako poutníci z dalekého Tola přicházíme pokorně s otázkou na srdci do tohoto středobodu starověkého světa. Do pupku světa. Změřil to kdysi dávno sám Zeus. Bez metru. Měl na to dva orly. Vypustil každého opačným směrem a místo, kde se orli střetli, určil za pupek světa. Vlastně první důkaz toho, že země je kulatá. Nemyslím, že by je vypustil z protilehlých konců světa, to by musel být v jednu chvíli na dvou hodně vzdálených místech. Leda by Diovi někdo pomáhal. Z Delf je to stejně daleko do Athén i do Olympie. Neletěli orli náhodou odtamtud? Delfy tvoří vrchol rovnoramenného trojúhelníku tvořeného s Athénami a Olympií. Delfy vůbec tvoří pupek posvátné geometrie mezi významnými místy antického Řecka. Zeus to měl jistě předem promyšlené. A pupík světa označil nádherným kamenem ve tvaru a velikosti dračího vejce. Omfalos. Nevím, kdy přesně Zeus toto měření provedl. Zda to bylo ještě před tím, než tu Apollon zabil hada Pythóna, nebo až poté. Možná tyto události dělí den, možná století, možná věčnost. Začaly se zde konat pythijské hry a kněžka Pýthie počala věštit ve svatyni chrámu Apollona.

Postupem času se Delfy staly hlavním střediskem uctívání boha Apollóna. A také nejvýznamnějším politickým a náboženským střediskem Řecka. Zde, v pupku starověkého světa, byly skrze věštby schvalovány nebo vetovány veškeré řecké plány. Každé závažné rozhodnutí, které v té době v Řecku mělo být učiněno, vyžadovalo věštbu z Delf. Tady promlouval Bůh. Apollón. Ovšem ústy věštkyň zvané Pýthie. A protože Pýthie, zdrogovaná žvýkáním bobkového listu a výpary zeusvíjakého původu,

prožívala na trojnožce pod svatyní v Apollonově chrámu svou extázi, interpretovali její nesrozumitelné výkřiky přítomní kněží. Ochetně a ve verších. Nikoli Apollón, nikoli Pýthie, nýbrž kněží byli ti mocní. Kněží shromažďovali informace a ovlivňovali historii. Delfy tak byly první tajnou službou. KGB, BIS, CIA. Pýthijská věštba měla obvykle několikerý výklad, a proto byla téměř vždy pravdivá. A tak Delfy vzkvétaly. Co věštba, to obětní dar. Vyrostlo tu mnoho přepychových budov z obětních darů Apollónovi od řeckých měst a občanů. Mnohá města řeckého světa zde nechala postavit pokladnice, do nichž ukládala vzácné a drahé obětní dary, aby tak předvedla svou sílu, bohatství a prestiž. Každá polis, která chtěla něco znamenat a měla na to, zde cítila potřebu cosi vystavět, vztyčit nějaký sloup nebo sochu. Prostě se pochlubit. Taková světová výstava antiky.

Prohlídka Delf

No a na prohlídku tohoto veledůležitého místa starověku máme prosím 2,5 hodiny. Delegátka je neoblomná. Antický poutník by nejprve očistil své nohy v Kastaliině pramenu. My se však z časových důvodů s nohama zpocenými a oteklými z autobusu prodereme jako první k okénku se vstupenkami. Chceme vše vidět. Horní areál, dolní areál i muzeum. Neštrachaly jsme se sem proto, abychom něco nestihly. Nabíráme svěží tempo a konečně vstupujeme na posvátnou cestu. Já fotím, Ivana točí. Já fotím, Ivana fotí. Přitom stoupáme areálem stále výš okolo pokladnic. Svěžest našeho tempa uvadá. Zato nálada stoupá, když objevíme onen omfalos. Kámen označující pupek světa. Nedá mi to a navrhuji vyfotit pupky tři. Diovi by to určitě nevadilo. Ten viděl za svého života dámských pupků.

Musíme pokračovat. Čeká na nás Apollonův chrám. Šest znovu vztyčených sloupů. Tady se to odehrávalo. Poutník uvnitř chrámu obětoval kozu. Pak se přesunul s kněžími do vnitřní svatyně a čekal na odpověď Pýthie. Aby poznal sebe sama. Gnóthi seauton. I my bychom pár otázek na budoucnost našly. Bohužel Pýthie tady chybí. Naše otázky zůstanou nezodpovězeny. Sebe sama nepoznám. Odejdu stejně hloupá, jako jsem sem přišla. Věštírna je minulostí. Pouze bůh světla stále dohlíží na svůj chrám. Jaká škoda, že bůh Apollón a jeho rozvětvená rodina podleli Bohu pozdějšímu. Asi bych byla věřící. Roku 393 císař Theodosius oficiálně věštírnu zrušil. Trvalo patnáct století, než Apollon spatřil svůj chrám. Kupodivu u toho nebyl Schliemann, nýbrž francouzští archeologové.

Nad chrámem Apollona stojí divadlo. Prý 5000 diváků zde mohlo sledovat na pythijských hrách soutěž kitharistů, kteří zpívali písně o slávě Apollóna. Výhled je jeden z nejkrásnějších, které jsem dosud v Řecku viděla. Stadion se nachází ještě výš, vlastně nejvýš z delfského areálu. Atleti holt měli natrénováno. Zcela jistě víc natrénováno než my. Svěžest našeho tempa už se dávno vypařila. Delfský stadion je nejzachovalejší v Řecku. Mnohem zachovalejší než ten olympijský, což zjistím o čtyři dny později. Dnes se již po delfském stadionu nedá proběhnout. Běžet můžeme leda zpět dolů až ke spodnímu areálu. Čas určený k prohlídce Delf nebezpečně ubývá. Marmarii, spodní areál, pojmemme atleticky. V poklusu a s vyplazeným jazykem. Pokud nám nezačnou v těle vedrem vařit tělní tekutiny, hrozí nám přinejmenším infarkt. Záchod netřeba. Vše vypoceno. Ne, mě opravdu autor Podzimní Odyssey u pramene nenachytl při oné ulevující činnosti. To musel být někdo jiný. Fotka sem, fotka tam a vracíme se rychle na začátek. Tam je muzeum. A v něm pár kousků, které chceme vidět. Vozataj, tančící dívky, pupek a sfinga z Naxu. Nejznámější z nich je bronzová socha vozataje. Byla zhotovena na památku vítězství v závodě kočárů během Pýthijských her v roce 478 př. n. l. Vozataj drží zbytky otěží. Čtyřspřeží se však nedochovalo. Pouze kresba na zdi dává turistům šanci si alespoň představit, jak muselo celé to dílo vypadat. Sousoší trojice tančících dívek prý stálo na vysokém sloupu. Dívky držely trojnožku a na něm prý byl položen omfalos. Římská kopie původního archaického originálu pupíka se nachází také v muzeu. Je zdobenější než jeho venkovní varianta. Přemýšlím, že tvar pupku se více než pupku podobá jiné části mužského těla. A zřejmě to nenapadlo jen mě. Dodatečně jsem našla tento výklad: "Pupek" (omfalos) je eufemismus za fallos pozemského veškerenstva, který tady vykukuje ze země k nebi. Takže se u toho venkovního pupku měli fotit muži...Teď už mě fakt nepřekvapuje, proč řecký název Delf (Delfoi) znamená v překladu Dělohy.

A mě volá močový měchýř. Stíháme záchod i nákup pohledů. Květa to měla spočítané jako Zeus pupek. V autobuse máme každý svého souseda, chybějící se neozývají. Zpět se vydáváme jinudy. Projedeme horskou vesnicí Arachova, kterou hbitě přejmenováváme s Ivanou na Harachov. Je to skutečně lyžařské středisko i s vlekem. V Řecku totiž občas i sněží a to pak Athéňané vyrazí právě do Arachovy. Proplétáme se horami, cesta se zdá být opět nekonečná. Projedeme Thébami, aniž bychom viděli sedmero bran. Zato poprvé v životě vidím lány bavlníku. Květa se nám snaží cestu zkrátit četbou antické báje o Oidipovi. Neuvěřitelné, jak delfské věštby mohou zamotat lidské osudy.

Kláštery Mystras

Po náročném dni v Delfách máme zasloužený jeden den volna. Víc jsme si nezasloužili. A i ten jeden volný den si zpříjemníme večerní plavbou do Nafplia. Zpátky na hotel se dostaneme až o půlnoci. A budiček musíme nachystat na 6.30h. Kdo že si to jezdí na dovolenou odpočinout? Účastníci poznávaček zcela jistě ne. Účastník poznávačky je totiž typický pacoš, jehož věkový průměr se podobá věkovému průměru v domovech důchodců a který navíc oplývá silnou touhou vidět vše ještě za tohoto života, byť s hůlkami a počínajícím Alzheimerem. Když pozoruji složení našeho autobusu, Květa na nás opět chrlí megadávkou informací. Informace mám dublované. Důchodkyně přes uličku glosuje téměř každou větu. O Spartě, Sparťanech, válkách a také o kláštrech Mystras.

Do tohoto dne byly pro mě kláštery Mystras velkou neznámou. Antiku zbožňuju, ale byzanc mě míjí. Procházím tedy tímto opuštěným místem jako nepopsaný list a neprožívám žádné silnější emocionální pnutí jako třeba v Delfách. Areál má tři části. Hrad, horní město a dolní město. Nás autobus zaveze k horní bráně. Pohodlnější varianta. Kdo chce na hrad, přesto šlape do kopce. Ale nelitujeme námahy. Z hradu je překrásný výhled na údolí se Spartou, na pohoří Taygetos i na trosky horního a spodního města Mystras. Červené střechy klášterů se krčí hluboko pod hradem jako křemenáči pod břizami. A tak si Mystru začínám užívat alespoň esteticky. Pod hradem byly postaveny krásné domy, kostely a paláce. A k nim zrovna míříme. Procházíme se tzv. Horním městem, kde se nacházely šlechtická sídla, měšťanské domy a hlavně palác vládců despotátu. Nejprve dojdeme k palácové kapli Agia Sophia a pak k největší stavbě v Mystře, Paláci despotů. Palác je bohužel veřejnosti nepřístupný a momentálně je obrněn lešením. Projdeme tedy Monemvasijskou branou a přesuneme se do Dolního města. Tady stojí spousta klášterů. Kromě jednoho jsou opuštěné. Pouze ženský klášter Pantanassa dodnes obývají řádové sestry. Tady se chvíli zastavíme. Zakuklím se do erární zástěry a vstoupím do kláštera, abych nasála další porci byzantského umění. Je to krásné, je to obohacující, ale jeptiška ze mě nebude. Antika nadále poráží byzanc. Na ostatní kláštery už nemáme moc času. Stejně mi to už dost splývá. Prohlídku Mystry zakončíme u katedrály Mitropole. Je nejstarším kostelem v Mystře, byla založena už v roce 1309. Pak už je Mystra za námi, lépe řečeno nad námi, jsme na jejím dolním konci. A nyní se přesuneme tam, kam se přesunuli i obyvatelé Mystry, když byla roku 1829 vypálena a opuštěna. Do Sparty.

Sparta

Dodržet spartánský styl mluvy a popsat Spartu lakónicky, čili stručně, je pro mě těžko splnitelný záměr. *Ve Spartě uslyšíš spíše promluvit kamennou sochu než chlapce.* Já mám slov vždy plnou pusou. A navíc o Spartě by se daly psát romány. Ani Homér na Spartu nezapomněl, když za prapůvodní motiv pro trojskou válku určil pomstu spartského krále Meneláa za to, že mu Paris unesl Helenu. A hlavně díky spartským bojovníkům není dnešní Evropa pod nadvládou Peršanů. No možná je to odvážná myšlenka, pravdou však navždy zůstane, že Sparťané byli nejlepší válečníci starověku. Válka a bojování byla smyslem jejich života. Už od mládí byli chlapci vychováni k zabíjení. Učili se v boji vyhrávat a poslouchat. Příkladná spartánská výchova. I v době míru byli Sparťané v neustálé pohotovosti. Svůj volný čas trávili vojenským cvičením. Dobře se jim cvičilo, když za ně makali heilóti a vydělávali perioikové. Ve Spartě cvičily i ženy. Zápasily, běhaly, šermovaly. Ne z nějakého smyslu pro rovnoprávnost, ale protože pouze fyzicky zdatné ženy mohou rodit zdatné udatné bojovníky. Ve

Spartě nikdy nebylo místo pro slabé. Nově narozené dítě, které úředníci neoznačili za zdravé, bylo shozeno z vysoké skály. A tak si myslím, že spartské ženy musely být odolné zejména psychicky. Když jejich muži odcházeli do boje se svými štíty, loučily se s nimi slovy „s ním nebo na něm“. Já bych probulela slzavé údolí. A kromě toho všeho musely ještě snášet, že se jejich muži rádi a často věnovali mladým jinochům, vyučujícím se vojenskému řemeslu. A opět to měli Spartané vymyšlené jednoduše a účelně. *Žádný bojovník neuteče z boje, pokud se na něj přitom dívá jeho milenec, který by se za něj styděl.* To jsem si nevymyslela. To řekl už Platón. Spartský muž tedy nebojoval pouze za sebe, ale i za toho „vedle“ sebe. A tak proti přesile z Persie Spartánům nepomohl jen dokonalý výcvik, vynikající zbraně a špičková tělesná kondice, nýbrž také homosexualita. Ta byla ve Spartě dokonce uzákoněna. Chlapec, který odmítl sexuální styk se starším mužem, mohl být podle zákonů potrestán. To ve filmu nehledejte. V jiném filmu nenajdete ani to, že se Meneláos z trojské války vrátil i s Helenou. Nevěřte vše filmům. Čtěte. Anebo jeďte s Květou na poznávačku. A ještě než se stihneme přesunout z Mystry do slavné Sparty, Květa nás připravuje na možné zklamání ze Sparty. Moc z té starověké nezbylo. Sparta neměla kamenné hradby, vše bylo stavěno jakoby provizorně ze dřeva. A dřevo vzal oheň a čas. Proto nejméně času z celé Sparty strávíme focením se se slavným Leonidasem.

Hydra na dlani

Léto nadále vyhrává souboj s podzimem. Třeba bude na moři příjemněji. Ivana si nedá říct a obouvá boty na podpatku. Však nejdeme pěšky, poveze nás loď. Tři hodiny nás Alkyonis unáší Argolským zálivem. Nikdo nepotřebuje blicí pytlík a já se můžu nerušeně těšit, že uspokojím svůj ostrovní absták. Míříme na Sarónské ostrovy Hydra a Spetses. České cestovky tam zájezdy nepořádají. Přitom se nejedná o jen tak ledasjaké řecké ostrovy. Oba mají speciální povolení používat vlastní vlajku. To nemá ani Kréta, ani Santorini či Lefkada. Oba sehrály veledůležitou roli v boji za osvobození Řecka od turecké nadvlády. Válečná flotila Hydry čítala 130 lodí, tedy víc, než v tu dobu měla Anglie. Hydra také hradila válečné výlohy řeckých armád. Z Hydry pochází neobvykle vysoký počet řeckých ministrů, ministerských předsedů, soudců, rektorů. Jediné, co Hydře chybí, je paradoxně voda, která dala ostrovu svůj název.

Hned při příplutí do přístavu vidím velikou podobu s Pothii, hlavním městem Kalymnosu. Přístav Hydra je také vystavěn jako amfiteátr okolo malé zátoky. Dokola stojí pestré výstavní panské domy s různobarevnými fasádami. Podoba s Pothii je však čistě architektonická. Jinak na Hydře panuje úplně jiná atmosféra. Pothia byla tak trochu šílená. Jedna motorka stíhala druhou, auta projížděla úzkými uličkami se sklopenými zrcátky. Oproti tomu na Hydře je absolutní klid. Auto či motorku tu nepotkáte, jsou zakázána. Na ostrově není ani sanitka. Pouze auto hasičů, popelářů a úředníků. To se jim to dodržuje mezinárodní den bez aut. Horší by to bylo bez loděk. Těch je tady požehnaně.

Na nábřeží chvíli poslouchám delegátův výklad. Mé myšlenky jsou však roztěkané. Pokukuju po Hydře a přemýšlím, kudy se vyšplhat někam nahoru nad přístav. Chci mít Hydru na dlani. Na Hydru se sjíždějí umělci, filmaři a malíři. I já přece mohu zachytit tu nádheru alespoň na fotografii. Opustíme tedy delegáta nejen duchem, ale i tělem. Propleteme se mezi osly. Nemyslím tím naše spoluúčastníky výletu, nýbrž jediný povolený suchozemský prostředek na Hydře. Osli tu fungují jako mhd, nákladní doprava, taxi a možná i jako traktor a kombajn. Zaříkávač oslů nás vybízí k jízdě. Okamžitě se mi vybaví zážitky z Thirassie. Ivana odmítá, dát 10 euro za osobu a 15 minut pohupování a hýkání se jí zdá hodně. Běžně to prý mívá zdarma. Řek se však vzdát nechce. Dává slevu. Sveze nás obě za 15 euro. Nejsem si jistá, jak to myslel. Raději se ponoříme do nejbližší úzké uličky. Ivana na podpatcích. Zase schody. Jsou to trochu jiné uličky než na Kykladách. Domky nikdo nepolil primalexem polar. Je tu klid. Doprovází nás pouze kočka. O tom, že domky nejsou opuštěné, svědčí jen pověšené prádlo. Schne rychle. My také. Na vrchol kopce se vyškrábu sice žízňivá a spařená jako mandle o vánocích, zato šťastná. Hydra na dlani. Když se s Ivanou nabažíme všech těch výhledů, vyrážíme zpět. Po pár schodech Iva sundává své boty na podpatku. Dolů na nábřeží raději dojde bosa.

Delfín a Spetses

Hydra mě nadchla. Nevím, co víc by mě mohlo teď po takovém zážitku uspokojit. Manžel tu chybí, tak snad jedině delfín. Uvelebujeme se s Ivanou na horní palubě, odkud je nejlepší rozhled. A taky největší grilovačka. Proto když vyběhne kapitán a začne nám ukazovat směrem ke kýlu lodi, nejsem si jistá, jestli je to fatamorgána z přílišného sluníčka anebo sen. Ale vidím delfína. Sprintuje stejnou rychlostí jako naše loď. Drží se těsně u kýlu lodi, a tak ho vehementně povzbuzuju, ať si pohne, abychom ho nepřejeli. A on jakoby neslyšel. Otáčí se kolem dokola, kličkuje jako při slalomu a ještě stíhá povyskočit a ukázat nám z vody víc než jen svou horní ploutev. Pak si zřejmě odplul hledat nové obecnstvo. Marne ho volám, aby se vrátil, že jsem si špatně nastavila foťák a že fotky jsou rozmazané. Delfín stávkuje a my už se blížíme k dalšímu sarónskému ostrovu.

Spetses patřil v 18. a 19. století stejně jako Hydra k nejbohatším řeckým ostrovům. Díky stavbě lodí a námořnímu obchodu. Ostrov proslavila admirálka Laskarina Bouboulina. Tato nebojácná žena snad musela mít své předky ve Spartě. Byla odhodlaná bojovat s Turky. Vytvořila si svoji vlastní námořní armádu a zásobovala řecké jednotky bojující v Nafpliu. Nechala postavit válečnou loď Agamemnón, která díky 18 těžkým dělům byla v té době nejlépe vyzbrojené plavidlo v Řecku. Místní jsou na svou tradici řádně pyšní. Bubulína jakoby stále žije. Její socha hlídá přístav dodnes. Je tu její muzeum. Odhaduji, že každé druhé narozené dítě se zde jmenuje Laskarina. A každé první Bubulína. Přeháním. Asi je na čase si trochu od historie oddechnout. Mohly bychom nasednout do kočáru taženého koňmi a projet se přístavem. Ale jdeme pěšky. Chceme se dotýkat těch krásných mozaik z oblázků, které zdobí zdejší chodníky. Kontrolujeme směr děl naaranžovaných podél nábřeží. Zdalipak mají namířeno na Turecko? My míříme do taverny. Gyrosem s mythosem zakončíme naše dnešní putování.

Olympie

Ten den jsme mohly odpočívat. Koupat se v moři, slunit se, chodit po obchodech nebo třeba jen prospat celý den. Ale to my ne. Být na Peloponésu a nevidět Olympii? To je stejné neštěstí jako zemřít a nevidět, jak vypadá Feidiův Zeus. Pravda, tento div světa už v Olympii neuvidíme, přesto si přikupujeme další výlet. Ještě ze Sparty tam máme v autobuse zahřátá svoje místa. A zahřívát je budeme další 4 hodiny. Musíme projet celým Peloponésem až na jeho západní pobřeží k Jónskému moři. Delegátka Květa má tedy dost času naservírovat nám další porci informací. Dovíme se vše. I to, co jsme vědět nechtěly. Zapalování olympijského ohně v Olympii vymysleli nacisti. Olympie není Olymp. Maratónský běh je delší než vzdálenost od Marathonu do Athén kvůli anglické královně. A Pierre deCoubertinovo srdce spočívá na Kronově pahorku v Olympii.

Vstupujeme do posvátné Olympie stylově. Beze zbraní, v klidu a míru, bez hádek a bez placení. Ve starověku byl o olympiádě zajištěn mír. Nás shora hlídají stíhačky. Snad nás nesestřelí. Tenkrát na olympijské hry ženy vstupovat nesměly. Jsme tu přesně o 2788 let později. Zůstaly jen obrysy základů, zídky, občas vztyčené sloupy, rozvaliny nejrůznějších budov, které sloužily sportovcům i hostům, zápasíště, cvičiště, stadion, hippodrom, lázně, odpočívárny, šatny, hotel, chrámy, pokladnice, Feidiova dílna, sochy vítězů... Musel to být nádherný areál. V chrámu tady seděl i Zeus. Tedy jeho socha stvořená Feidiem v roce 443 př. n. l. Div světa. Všichni atleti obětovali Diovi před touto sochou, aby si získali jeho náklonnost a vyhráli ve své disciplíně. Z Diova chrámu moc nezbylo. Jeden sloup byl znova vztyčen, zbytek sloupů se povaluje okolo na zemi. Vypadají jako kolečka salámu pro Kyklopy. Ani původní olympijský stadion už moc stadion nepřipomíná. Jednotlivé řady dávno rozebrali místní na stavbu svých domů. Délku stadionu odkrokoval samotný Héraklés. A protože je hic, ani my s Ivanou nepodnikáme po stadionu nějaký překotný sprint. Krokujeme jako Héraklés. Těžko obdržíme za náš symbolický krokoběh vavřínový věnec. Raději ponecháme síly na později, ještě nejsme u konce. Ještě musíme zapálit olympijský oheň. Před chrámem Héry, kde bývá za pomoci slunce olympijský oheň vždy zažehnut, sháním alespoň zapalovač nebo sirky. Jenže zdejší hlídači mají

ostříží zrak. Nenechali nás sníst ani jablko u Diova chrámu, stěží nás nechají zapálit olympijskou pochodeň. Tak raději jdeme do muzea obdivovat jediný Praxitelův originál, který se dochoval, sochu Herma s Dionýsem. Už jsme načerpali sílu na stadionu, teď uspokojíme svého ducha. Ve zdravém těle zdravý duch. A v autobuse zdravý puch. Důchodkyně, naše sousedka z letadla, se rozhodla posvětit rybičky v tomatě. Plastový příbor z letadla konečně našel své uplatnění.

Řecký večer

Jsmo v Řecku už osmý den a teprve teď máme na programu řecký večer. Jakoby ty předchozí nebyly řecké. Jenže podle delegáta tento večer prý ženy budou tančit na stolech a muži na židlích. Srandista. Tolik alkoholu v hotelu nemají. A přesto po návratu z Olympie zjišťují, že před hotelem přibily stoly a židle. A číšník nám drží k večeri stůl. S výhledem na parket. Tuším, že syrtaki neuniknu. Důchodci sedí jak přikovaní a čekají, co se bude dít. I malé děti mají tento večer posunutou večerku na později. Zřejmě pravý okamžik k vybalení mých bot na podpatku.

Po večeri hudba zesílí a dva mladíci v černém pomalu začnou předvádět své taneční kreace. Tempo zrychluje, tep se zrychluje, víno se rozlévá, diváci tleskají do rytmu a tanečníci se začnou natřásat jako dva kohouti. Opá. A dva kohouti nabírají směr k našemu stolu. Ups. Chce se mi pod něj schovat, ale nestihnu tu myšlenku uskutečnit. Vypadá to, že si usmysleli udělat z nás vějičku. Mladí má roztančit starší ročníky. Pak je doprostřed parketu postavena židle a pánové na ni skutečně tančí. Přemýšlím, kudy bych se vytratila. Jediná úniková cesta vede přes číšníka a bazén. Číšník je sice menší postava a dal by se možná přemocit násilím či úplatkem, ale to už přistaven na parket stůl. Tanečníci v černém, číšník i manažer hotelu vybírají z dámského osazenstva své oběti. Zkoumám bytelnost stolu. Zda mě v akutním případě unese. A rovnou z parketu utíkám co nejnenápadnějším krokem. Číšníkem polapena se však musím vrátit a za trest se na stole chvíli zavlnit. Ivana na tom není o moc lépe. Když vystoupá na stůl, je asi o hlavu a půl vyšší než tanečník. Nevím, jestli víc obdivuje její vysoké podpatky nebo dlouhé nohy. Nezbyvá než boty sundat. I tak je Iva stále o hlavu vyšší. Jeden z důchodců se mě ptá, co je to za druh tance. Jestli nějaký zasnubní. Aspoň že máme po tom náročném tanečním večeru druhý den volno.

Návrat do Athén

Na místo činu se obvykle vrací pachatel. Dnes se do Athén vrací oběť. Oběť okradení. Beru s sebou jen pár euro na občerstvení. Vstupné bude zdarma, pohledy už mám z loňska, na jiné suvenýry ani nebude čas. Nemíním znova dotovat ze svého místní gang. Vlastně je to taková má symbolická pomsta. Loni nás okradli v metru cestou do Národního archeologického muzea. Nezbylo ani na vstupné. A tak mi nezbyvá než nasednout do autobusu a dobrovolně se trmáčet tři hodiny tam, kde jsem byla loni. Do Athén. Znova je hic. Znova se mačkám v tlačenci na Propylájích, která je snad ještě horší než loni, protože vstupné je dnes zadarmo. Znova si nechám svou tvář ošlehávat větrem na akropoli. Znova navštěvuji záchodky u Parthenonu. Znova nadávám na Angličany, že nevrátili originály Karyatid zpět Řecku. Znova koukám pod sukně evzonům pochodujícím před Parlamentem. Znova fotím stejné pohlednice. Ivaně došlo místo na kartě. Jediné, co jsem loni neviděla, je nový olympijský stadion Kali Marmaro. Dobrý mramor, ale špatné světlo. Nefotím. Dovnitř stejně nejdeme. Prostě jediným důvodem mé opakované návštěvy Athén je Národní archeologické muzeum.

S úlevou vstupuji do budovy muzea. Je otevřeno. Klima funguje. A peněženka je stále na svém místě v útrokách kabelky. Ostatně i já mám problém v ní něco najít, tak ať si to zkusí lupič. Podle mých zkušeností by nejprve nahmatal papírové kapesníčky, pak zásobu tampónů zhruba na půl roku dopředu a přibližně deset propisek, z toho 8 nepíšících. A to by vedle všech těch slavných exponátů nevyčísitelné hodnoty sotva obstálo. Je jich tady opravdu mnoho. Výstavní prostory mají 10.000 m². Dalo by se tu bloudit celý den, možná i týden. Dá se tu i zabloudit. Stačí se zakoukat do nádherné

prdelky jinocha z Antikythéry a hned mi zamotá hlavu tak, že nevím kudy zpět. Anebo když pohlédnu do tváře samotného Agamemnóna. Víím, není to on, maska je staršího data. Ale proč se nenechat opájet to sladkou nevědomostí, když i Heinrich Schlieman mohl žít v tomto domnění. Potkávám tu také hochy, ty kamenné kouroi z Délosu, Milosu a Naxu. Stojím tu před bronzovým, 2600 let starým Poseidonem. Kykladské sošky, jejichž napodobeniny se tolik prodávaly jako suvenýry na Naxu, tady vidím v originálech. Je to krásné, čisté, staré umění, které je přitom tak moderní. Nechybí tu mínojské fresky z ostrova Santorini. Chybí tu jen Venuše z Milosu. Proč ji jen darovali Francii? Tady by měla stát a svádět svoji krásou všechny turisty. Ale jinak je tu nejrůznějších soch a sošek požehnaně. A taky je tu vystaven mechanismus z Antikythéry. Nad touto mašinkou mi zůstává rozum stát. Je fakt, že mi zůstává rozum stát nad vším technickým. Objevil ji v roce 1900 sběrač mořských hub v hloubce 42 metrů ve vraku římské lodi, která se potopila okolo roku 67 př. n.l. poblíž ostrova Antikythera. Bronzový mechanismus se zvláštním soukolím se spoustou ozubených koleček, číselníků a ručiček byl prý určen k zaznamenávání pohybu Slunce, Měsíce a některých planet. Umělo předpovídat zatmění těchto těles, a dokonce napodobit nepravidelnou oběžnou dráhu Měsíce kolem Země. Právě jsem tu našla vzdáleného prapředka pražského orloje. Asi znamená, že už se čas dovolené nachýlil.

Vraždy v Mykénách

Je poslední zářijový den a léto se stále nevzdává. Ten den je také posledním dnem naší dovolené. Zítra odlétáme. Ale na balení nemáme čas. Čekají nás Mykény, Korint, Epidauos. Do Mykén dorazíme ještě před otevíráčkou. Slunce se ještě nepřehouplo přes kopec. Lví brána je ve stínu. Kyklopské zdi z mohutných balvanů ukrývají jedno z nejdůležitějších a nejznámějších archeologických lokalit v Řecku. Jakmile se všichni postupně vyfotí u Lví brány, vstoupím na půdu kdysi mocného a velkolepého města i já. Jeho ruiny mi šeptají svůj mýtický příběh. Příběh plný bojů o moc, intrik, nevěr a násilí. Kam se hrabe Dallas. Místo Ewingů hrají hlavní roli Átreovci. Átreus, Agamemnón, Meneláos, Klytáimnéstra, Orestés, Elektra, Ifigenie...Jedna rodinná tragédie stíhala druhou. Átreovu manželku svedl její bratr Thyestés. Átreus proto z pomsty zavraždil dva Thyestovy syny, uvařil je a při hostině nabídl jejich otci. Po jídle Thyestovi ukázal uťaté hlavy jeho synů, aby mu bylo jasné, co právě snědl. Átreův palác byl od té doby bohy prokletý. Agamemnón byl i u toho, kdy Thyestův syn Aigistos zákeřně zavraždil Átreu. Přemýšlím, jak moc ovlivnilo Agamemnóna a jeho psychiku to, čeho všeho byl v dětství svědkem. V moderním thrilleru by z něj byl slušný psychopat. V antické báji král. Agamemnón dal svému hněvu volný průchod a otcovu vraždu pomstil. A tak se stal králem a nechat Mykény vzkvétat a bohatnout, dokud do toho zase nevlezla nevěra. Helena utekla Meneláovi s Paridem do Tróje. Pardon, Meneláe, ona vlastně byla unesena Paridem. Agamemnónovo vojsko pomohlo Meneláovi dobýt Tróju a také krásnou, nevěrnou spartsko-trójsko-spartskou Helenu zpět. Jenže za dobrotu na žebrotu. Zatímco Meneláos Heleně odpustil a užíval si opět její lásku a krásu, Agamemnóna doma zavraždila vlastní manželka, protože si v mezidobí našla jiného milého. Mykény měly jednoznačně ve starověku vražedné klima. Však také podstatnou část mykénské archeologické areálu zabírají hrobky. I Agamemnón tu má svůj hrob. Alespoň si to myslel Heinrich Schlieman, který Mykény doslova vyhrabal ze země tak, jako vyhrabal Tróju. V listopadu 1876 tu objevil pět šachtových hrobů, v nichž ležely kostry, které byly celé pokryté zlatem a klenoty. Celkově tady našel na 14 kilogramů zlata v podobě masek, šperků, korun a dalších zdobných předmětů. Mykénský poklad jsem včera obdivovala v athénském muzeu. A teď jako bych poskládala poslední dílek mykénské mozaiky. A je mi úplně jedno, že pokladnice pochází ze 14. století př. n. l., tedy z doby dávno před Agamemnónem. Hrobku tu má i Klytáimnéstra. Ale mimo hradby. Za trest. Kde má hrob Orestés, který svou matku Klytáimnéstru zavraždil, netuším.

Nemravný Korint

Z Mykén míříme do nejnemravnějšího a nejzhýralejšího města starověkého Řecka. Korint byl tak prostopášný, že se tu na půl rok a půl zastavil apoštol Pavel a kázal proti zdejšímu nemravnému

způsobu života. Korinťané totiž velmi důsledně uctívali bohyni lásky Afrodité. V praxi to znamenalo užívání si s chrámovými prostitutkami a prostitutky. Mužské osazenstvo autobusu se opět dožaduje návštěvy Akrokorintu, kde stával chrám Afrodité a kde na tisíc služebnic lásky našlo svoji obživu. O zákaznky neměly nouzi. Korint byl plný námořníků a obchodníků, kteří tady, slovy Strabona, rádi lehkovážně utráceli své peníze. Korint měl totiž strategicky naprosto dokonalou polohu. Byl a stále je místem, které spojuje severní Řecko s Peloponésem. Místem, které spojuje Sarónský záliv s Korintským nebo chcete-li, spojuje Jónské moře s Egejským. Nebylo důležitější dopravní křižovatky. Ovládal jak suchozemský obchod mezi severem a jihem, tak námořní obchod mezi východem a západem. Na obou stranách Korintu byly přístavy. Přišla-li loď z východu, její náklad byl v přístavu vyložen a dopraven po souši na druhou stranu šíje, kde byl náklad naložen na další plavidlo. Námořníci si tak zkrátili cestu a vyhnuli se nebezpečné plavbě dlouhé 320 kilometrů bouřlivým mořem okolo Peloponésu. Korint tak mohl vzkvétat a vybírat vysoké poplatky za použití přístavů a za přepravu nákladu na druhou stranu šíje i daně za suchozemskou dopravu.

My jsme dnes od placení daní a poplatku za vstup osvobozeni. Že nemáme na prohlídku moc času, už mě ani nerozčiluje. Poněkud jsem otupěla. Prohlédneme si v rychlosti Apolónův chrám. Ačkoli je v Korintu, nemá korintské sloupy. Z původních 42 dórských sloupů se dochovalo sedm. Jak říkal delegát, dórský sloup je jako mladá dívka, jejíž přirozená krása nepotřebuje žádných dalších ozdob. Korintský sloup vidíme až na Octaviině chrámu. Tady už sloup se podobá ženě v oněch lepších letech, které nezbývá než používat všechny ty pudry, cinglátka, pozlátka a jiná malovátky, aby zakryla právě svůj věk. Chrám s jónskými sloupy tu nevidím. Asi ho budu znázorňovat na fotkách já sama. Holt v rozpuku středního věku. Nikoli středověku! Musíme pokračovat dál přes centrum starověkého Korintu s krámkou obchodníků a řemeslníků. Jestli se koukám správně, tak ty obchůdky byly na dvě patra. V římských dobách patřila korintská agora k nejhonosnějším náměstím v Řecku. Byly tu také krásné kašny Peiréné a Glauké. A samozřejmě divadlo, které bylo postaveno tak, aby mohlo být naplněno vodou. Odehrávaly se tady totiž inscenace námořních bitev.

Korintský průplav

V Korintu je od roku 1893 potřeba koukat pod nohy. To si tak zvesela vyšlapujete po Peloponésu, až najednou šlápnete do vzduchoprázdna. Pevnina pod vámi zmizí a vy padáte 80 metrů hluboko do kanálu. Nemyslím zdejší kanalizaci, tou prý v Řecku neprojde ani toaletní papír, natož člověk. Myslím Korintský kanál. Už jsme tady byli třikrát. Poprvé cestou z Delf, podruhé a potřetí cestou do a z Athén. A dnes jsme tu znova. Řekněme, že zdejší záchodky už najdu i poslepu. Stejně je to zajímavé. Peloponés byl vždy spojen se severním Řeckem úzkou šíjí. Korinťané se však odjakživa snažili vymyslet, jak spojit Jónské moře s Egejským. Vždyť ta šíje má v nejžším místě pouhých 6 kilometrů. A kvůli tomu museli námořníci riskovat a objíždět celý Peloponés. Nejprve koncem 7. století př.n.l. postavili cestu vydlážděnou plochými kameny, která měla hluboké žlábkové opatřené dřevěnými kolejnicemi, které byly potírány tukem. Po této železnici otroci přetahovali menší lodě i s nákladem. Později přišly na řadu pokusy o prokopání průplavu. Jenže neuspěl ani Alexandr Makedonský, Caligula, Nero, ani Benátčané. Až v roce 1893 se to povedlo. A tak dnes mohou turisté absolvovat výletní plavbu kanálem. Kromě nás. Není na programu. Musí nám stačit tak trochu klaustrofobický zážitek, když z mostu hledíme dolů do té 80 metrů hluboké průrvy. Jako malé děti máváme na projíždějící loď. Sotva se tam vleze. Zato v žaludku mám místa dost. Jede se na oběd. Z restaurace máme výhled na železný most, který se vždy musí ponořit, když má do průplavu vjet loď. Než mi oběd donesou, vlezu na most. V tom okamžiku začne blikat červená a zavře se závora. Nechci se potopit i s mostem. Cvaknu rychle jednu fotku a mažu zpět ke svému souvlaku.

Léčivý Epidaurus

Posvátný okrsek Epidaurus je posledním dílkem naší poznávací skládky. A je to na nás znát. Všichni jsme již zvolnili tempo. Nejsme už tak dychtiví vidět každý sloup, každý kámen. Karty ve foťácích se pomalu zaplnily, stejně jako naše paměti. Také Květa zvolnila v chrlení informací. I její pobyt na Peloponésu se blíží ke konci. Prostě všichni už se vidíme v Tolu, jak se naposledy koupeme v moři. A všichni přemýšlíme, jestli se nám do kufru podaří nacpat všechny ty suvenýry. Aspoň že zážitky si vozím v hlavě.

Příznám se bez mučení. Epidaurus ošidím. Nejráději bych si jen tak vystoupala do poslední řady amfiteátru a shlédla nějakou Aristofanovu komedii. Třeba Lysistratu. Byla by to dokonalá tečka za naším peloponéským osvícením. K Epidauru přece patří kultura stejně jako podšálek k šálku. Jenže divadlo je prázdné. Jediní herci jsme my samotní. Jsme herci a diváci zároveň. Aspoň že nikdo nezpívá. Sedíme s Ivanou v padesátéčtvrté řadě a několikrát si ověříme, že tu minci uprostřed jeviště je fakt slyšet i v padesátéčtvrté řadě, když upadne na zem. Dokonalá akustika. Prý nejlepší na světě. Člověk aby si dával pozor, co dole říká. Nechce se mi odtud. Někde jsem četla, že představení v amfiteátru byla ve starověku součástí léčebných postupů. Taky bych potřebovala vyléčit svou momentální rozpolcenost. Nechce se mi z Řecka, ale zároveň se těším domů. Na pánečka, na bulíka. Tohle by ale Asklépios nejspíš neuměl vyléčit.

Narodil se tady tento nejslavnější léčitel starověku, syn Apollónův. Nemocní sem přicházeli strávit noc, aby jim bůh mohl ve snu vyjevit způsob léčby. Areál posvátného léčebného okrsku měl na 160 ložnic. Vynásobím-li to počtem nocí v roce a předpokládám-li, že ložnice byly jednolůžkové, pak Asklépios vyléčil v jednom jediném roce přes 58000 nemocných poutníků. Jeho slávy a moci se začal obávat i samotný Zeus, a tak ho usmrtil úderem blesku a prohlásil za boha. Sám sobě Asklépios již pomoci neuměl. Zůstal tu jeho chrám. A Asklépiova hůl je dodnes symbolem lékařů a lékárníků. Hůl obtočená hadem je znamením životní síly a zdraví. Někdy tu symboliku prostě nechápu. Pro mě je had synonymem smrti. Proto když procházím Asklépiovým okrskem, vyhýbám se velkým obloukem „tholu“. V té kruhové stavbě prý chovali lékaři v Epidauru posvátné hady. Nerada bych tuto teorii potvrdila na vlastní kůži. Ze samotného Asklépiova chrámu se toho moc nedochovalo. O něco lépe je na tom zdejší stadion. Ano, zdravý duch čerpal sílu v amfiteátru a zdravé tělo na stadionu. No a ve zdravém těle zdravý duch. Kalokagathia.

Jsme na konci našeho putování. Do Tola to není nijak zvlášť daleko. Ještě stihneme rozlučku s mořem, tak rychle do plavek, než sluníčko zapadne za horami. Prodlužuji ty okamžiky. Ještě jednu vlnku. A ještě jednu. Posledních pár temp a jdeme balit. Zažily jsme toho hodně. Viděly jsme toho hodně. Bylo to náročné, ale stálo to za to.

...

Jsem zvědavá, jestli na mě nezapomněli. Bulík a jeho páneček. Pro jistotu jim volám předem. Doslova cítím to překvapení v hlase. „Ty už se vracíš? Já myslel, že až za týden. Tak jo, přijedu pro vás.“ Musím si přiznat, že je to poprvé, co se těším po dovolené v Řecku domů. A radost má i bulík a páneček. Oba vesele vrtí ocásky.